

**Міністерство освіти і науки України**  
**ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»**  
**Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди**  
**Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка**  
**Криворізький державний педагогічний університет**  
**Тернопільський національний педагогічний університет**  
**імені Володимира Гнатюка**  
**КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»**  
**Харківської обласної ради**



## **СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*

**Харків – 2023**

## ЗМІСТ

### ПУБЛІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

- Аксакова П.А.** АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ДІТЕЙ З ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....9
- Андреєва М.О., Гладун Т.О., Шатохін В.О.** ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА МОЛОДІ .....13
- Березан В.І., Губарь О.Г.** ПРИЧИНИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ООП).....16
- Бичева В.А., Романова І.А.** ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....21
- Білаш Я.В.** РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ.....26
- Білозерова М.В.** ПОЛІПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ПРАЦІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....29
- Білоцерківська Н.Г.** СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....33
- Брітвіна Є.С., Кабусь Н.Д.** ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В БУДИНКАХ ТВОРЧОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....35
- Бутова К.І., Рижанова А.О.** ЗАСОБИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....39
- Васильєва М.П.** СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ ЯК УМОВА КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....43
- Волинська К.В.** ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ.....45
- Волкова К.С., Суменко Т.Ю.** ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ІЗ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ: ПРЕЗЕНТАЦІЯ «ІНТЕГРОВАНОГО СОЦІАЛЬНО-МИСТЕЦЕЦЬКОГО КУРСУ «MY WORLD» ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ.....48

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

7. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю : Наказ міністерства освіти і науки України № 691 від 02.12.2005 р. *Верховна рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-05#Text>
8. Статистичні дані. *Міністерство освіти і науки України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

**Бичева В.А.**

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

**Романова І.А.**

доктор педагогічних наук, доцент  
завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки  
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

## **ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

**Анотація.** У статті охарактеризовано особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів і працівників для проведення профілактики вживання наркотичних речовин підлітками. Запропоновано комплекс заходів до структурної моделі підготовки здобувачів, які сприятимуть підвищенню готовності фахівців працювати в цьому напрямі.

**Ключові слова:** *підготовка здобувачів, профілактика, запобігання вживання наркотичних речовин, підлітки, комплекс заходів.*

**Bycheva Victoria, Romanova Inna. TRAINING OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES FOR THE PREVENTION OF DRUG ADDICTION AMONG ADOLESCENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS**

**Abstract.** The article deals with the peculiarities of training future social pedagogues and workers for the prevention of drug use by adolescents. A set of

measures to the structural model of training of applicants is proposed, which will help to increase the readiness of specialists to work in this area.

*Keywords: training of applicants, prevention, prevention of drug use, adolescents, a set of measures.*

**Постановка проблеми.** В умовах війни в Україні дестабілізація соціально-економічної ситуації, девальвація загальнолюдських цінностей, послаблення виховних функцій як окремих соціальних інституцій (насамперед, сім'ї та закладів освіти), так і суспільства в цілому негативно впливають на процес соціалізації молодого покоління. Наслідком цього стає поширення серед дітей, зокрема підліткового віку, асоціальних явищ, наркоманії.

Проблема наркотичної залежності серед підлітків є негативним соціальним явищем, що становить страшну небезпеку для кожної окремої людини, а також для суспільства в цілому. На сучасному етапі суспільного розвитку серед учнів навчальних закладів зростає кількість активних і постійних споживачів психоактивних речовин, а також знижується вік учнів, хто вживає психоактивними речовинами.

В Україні пріоритетність здійснення профілактичної роботи з дітьми, зокрема, підліткового віку, у тому числі у закладах загальної середньої освіти, закріплено на законодавчому рівні: Законах України: «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»; Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді»; Загальнодержавній цільовій соціальній програмі «Здорова нація»; Наказі МОЗ України «Про поліпшення

діяльності органів і закладів охорони здоров'я з питань здорового способу життя, гігієнічного виховання населення»; Наказі МОН України «Про затвердження Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя дітей та молоді» та інших.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема запобігання вживання наркотичних речовин підлітками знаходиться в постійному полі сучасних наукових розробок. Зокрема, питання застосування технологій профілактики й корекції адиктивної поведінки підлітків у діяльності психолога і соціального педагога закладу загальної середньої освіти представлено в працях С. Березіна, В. Оржеховської, Ю. Чернецької та ін.; стратегії формування здорового способу життя учнів визначено О. Вакуленко, Л. Ващенко, Ю. Галусян, С. Кириленко, І. Пешою та ін.; готовність спеціалістів до профілактики наркотичної залежності підлітків займалися М. Ковальчук, О. Макеєвою, О. Пилипенко, Н. Синюк, В. Чернишовою та ін.

Проте динаміка зростання кількості наркоманів серед підлітків свідчить про недостатність або неефективність вжитих заходів. Тож виникає потреба в активному пошуку ефективних методів і прийомів профілактичної роботи та можливості підготовки кваліфікованих фахівців, здатних вміло застосовувати ці методи в роботі з неповнолітніми.

**Метою статті** є визначити особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед підлітків у закладах загальної середньої освіти й запропонувати заходи з поліпшення якості підготовки.

**Виклад основного матеріалу.** Затвердження Стандартів підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» визначило мінімальний перелік компетентностей, якими має володіти соціальний працівник. Для результативної соціально-виховної й профілактичної діяльності зміст освітньої програми повинен постійно оновлюватися згідно з трансформаціями у сучасних реаліях та інноваційними змінами у сфері соціальної підтримки і допомоги,

орієнтуючись на визначені результати професійної підготовки соціальних працівників щодо діяльності у цьому напрямі.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності підлітків передбачає ґрунтовне знання основних передумов початку вживання підлітками наркотичних речовин; етапів і механізмів формування залежності від психоактивних речовин; основних шляхів психологічного (інколи і фізичного) впливу вербувальників у процесі своєї роботи; особливостей поведінки наркозалежних осіб; змісту основних понять та різновидів профілактики наркотичної залежності; психологічних, фізичних, соціальних особливостей підліткового віку, особливостей впливу на їх поведінку; оволодіння формами та методами організації ефективної профілактичної роботи зі здобувачами середньої освіти.

Аналіз наукової літератури [1-4] дозволив визначити, що має бути сформована здатність використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин, що передбачає: 1) організацію навчання та просвіту щодо формування та утвердження цінностей здоров'я, розвитку навичок піклування про власне здоров'я та здоров'я оточуючих; попередження виникнення девіантної поведінки та правопорушень; інформування про шляхи попередження негативних явищ та раннє виявлення причин та умов, які можуть призвести до розвитку проблеми вживання наркотичних речовин, алкоголю, тютюнопаління, а також виникнення різних видів залежностей; 2) мотивування учнів до збереження та зміцнення здоров'я, до використання безпечних поведінкових практик; формування життєвої перспективи та умінь прогнозування власної поведінки з оцінкою її наслідків та впливу на побудовані життєві стратегії; формування відповідальної поведінки; гармонізація почуттів та відповідно поведінкового їх вираження шляхом формування навичок рефлексії, адекватного вияву емоцій, самоконтролю тощо; 3) залучення до волонтерства, суспільно-корисної

діяльності; 4) організацію дозвілля, творчих, спортивних та культурно-масових заходів.

Аналіз змісту професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди дозволив визначити освітні компоненти, які розкривають теоретичні питання профілактичної роботи з попередження наркоманії учнів («Соціально-педагогічна робота в закладах освіти з практикумом», «Прикладні аспекти соціальної роботи», «Технології соціальної роботи»); серед додаткових освітніх компонентів можна виділити «Правові основи надання соціальних послуг», «Консультування в соціальній роботі». Найбільш поширеними методами викладання є інформаційні й проблемні лекції, на семінарських заняттях застосовуються інтерактивні методи, розглядаються практичні кейси, творчі завдання. Аналіз звітів кураторів студентських груп за 2022-2023 н.р. дозволив визначити, що проводяться групові бесіди зі здобувачами щодо профілактики наркоманії. Таким чином, у процесі підготовки здобувачів щодо роботи з профілактики наркоманії учнів можна виділити цілісну систему такої підготовки, яка складається з 3-х блоків: теоретико-методичного (забезпечує формування відповідних професійних знань, які є основою для подальшої діяльності з профілактики вживання підлітками наркотичних речовин); практико-орієнтованого (дозволяє сформувати професійні навички та вміння); мотиваційно-особистісний (забезпечує активний саморозвиток, постійне самовдосконалення, професійне зростання задля кращого результату проведення профілактичної роботи).

На основі аналізу та узагальнення наукової літератури нами розроблено комплекс заходів, що можуть бути застосовані в цій моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед підлітків у закладах загальної середньої освіти:

1) для реалізації теоретично-методичного блоку були розроблені наочні методи навчання (відеолекторій «Наркотики і підлітки», зображення, картини,

зарисовки, фотографії щодо профілактики наркоманії), проблемні методи (ментальні та інтерактивні карти «Особливості розвитку підлітків», «Види наркотиків та їх особливості», квест «Капітан свого життя», кросворди «Профілактика наркоманії», «Види профілактичних заходів», ребус «Адиктивна поведінка підлітків», пазл «Здоровий спосіб життя»);

2) для посилення практико-орієнтованого блоку виокремлено такі форми та методи навчання, як залучення майбутніх соціальних педагогів до активних дискусій щодо профілактики наркотичної залежності, використання рольових ігор, створення соціальної реклами профілактики наркотичної залежності, створення плакату «Скажи наркотикам Ні», кейс-метод, зустріч з профільними фахівцями (нарколог, реабілітолог, юрист та інші);

3) мотиваційно-особистісний блок доцільно доповнити створенням власного портфолію, яке включає такі елементи: документи про освітні досягнення щодо визначеного у статті напряму майбутньої професійної діяльності соціального педагога (свідоцтва, сертифікати про закінчення навчальних програм, курсів тощо), професійні успіхи (дипломи, грамоти про участь у студентських олімпіадах, конференціях, конкурсах наукових робіт, власні публікації, розробки навчальних занять, соціальних проектів тощо).

Реалізація визначених заходів у навчально-виховному процесі з професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності в закладах загальної середньої освіти покращити якість підготовки здобувачів у визначеному напрямі.

**Висновки та перспективи дослідження.** Проведений теоретичний аналіз особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з профілактики наркоманії підлітків визначив необхідність більш системного підходу до розв'язання цього завдання. У навчально-виховному процесі необхідно збільшувати частку практико-орієнтованих, творчих, рефлексивних занять.



Запропонований комплекс заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з профілактики наркоманії підлітків потребує експериментального апробування для визначення його ефективності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Державний стандарт соціальної послуги профілактики (Наказ МСП України №912 від 10.08.2015р.)
2. Васильєва М.П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №13. Т.2. С.187-190.
3. Синюк Н.В. Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання підлітками наркотичних речовин. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. №2(8). С.228-231.
4. Шерстньова М.С. Досвід підготовки майбутніх соціальних працівників і педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин підлітками. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 20 листопада 2020 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С.101-107.*

**Білаш Я.В.**

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 освітні, педагогічні науки Української інженерно-педагогічної академії

## **РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ**

З часів об'єднання людей у певні спільноти, утворення громад постало питання про вироблення спільних правил існування і відповідно вироблення критеріїв оцінки відповідності поведінки окремих особистостей цим вимогам. З тих часів постає питання про певну відповідальність, яка, як філософська категорія, має свою історію розвитку.

Громадянська відповідальність – це обов'язок кожного громадянина дотримуватися законів, поважати права і свободи інших людей, брати участь у розвитку суспільства, дбати про довкілля та сприяти загальному добробуту.